

การใช้พื้นที่พิพิธภัณฑ์เหรียญจากอดีตถึงปัจจุบัน

ศรารุติ วัชรบัณฑิต*

พิพิธภัณฑ์เหรียญเป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่อยู่ในความดูแลของกรมธนารักษ์ ตั้งอยู่ในบริเวณ พื้นที่เกาะรัตนโกสินทร์ ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีความสำคัญทางด้านประวัติศาสตร์และเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติให้ความสนใจ เนื่องจากมีแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่สำคัญจำนวนมากตั้งอยู่ในบริเวณดังกล่าว พิพิธภัณฑ์เหรียญเป็นสถานที่จัดแสดงเงินตราของไทยตั้งแต่อดีต - ปัจจุบัน ถือเป็นสถานที่รวบรวมและจัดแสดงเหรียญจากนานาชาติจากทุกมุมโลกไว้มากที่สุดของประเทศ แม้ว่าพิพิธภัณฑ์เหรียญจะเปิดให้เข้าชมเพียงไม่นาน แต่พื้นที่พิพิธภัณฑ์เหรียญในปัจจุบันมีการใช้ประโยชน์ และมีเรื่องราวที่น่าสนใจมาเป็นเวลานานกว่า ๒๐๐ ปี

พิพิธภัณฑ์เหรียญตั้งอยู่ในพื้นที่บริเวณมณฑลนครราชสีมาซึ่งเชื่อมกับถนนเจ้าฟ้า แขวงชนะสงคราม เขตพระนคร เดิมเป็นที่ตั้งของวังพระองค์เจ้าภูมรินทร์ สร้างเมื่อพ.ศ. ๒๓๕๒ อยู่ในกลุ่มวังสะพานเสี้ยวริมคลองหลอด เป็นที่ประทับของพระองค์เจ้าภูมรินทร์ พระองค์เจ้านุชนารถในกรมพระราชวังบวรมหาดิศัยพลเสพย์ และ พระราชวรวงศ์เธอ กรมหมื่นชาญไชยบวรยศ พระราชโอรสในกรมพระราชวังบวรวิไชยชาญ^๑ ซึ่งในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สร้างโรงกษาปณ์สิทธิการขึ้นในบริเวณที่ดินกลุ่มวังสะพานเสี้ยว ให้เป็นโรงกษาปณ์แห่งที่ ๓ ของประเทศไทย เพื่อรองรับการขยายตัวของการผลิตเหรียญกษาปณ์ด้วยเครื่องจักรไฟฟ้า โรงกษาปณ์แห่งนี้เปิดทำการเมื่อวันที่ ๔ กุมภาพันธ์ ๒๔๔๕ และดำเนินการผลิตเหรียญกษาปณ์มาจนถึง พ.ศ. ๒๕๑๕ เป็นเวลา ๗๐ ปี และในวันที่ ๑๙ กันยายน ๒๕๑๗ กรมธนารักษ์ได้ส่งมอบพื้นที่เฉพาะส่วนโรงกษาปณ์สิทธิการแห่งนี้ มีเนื้อที่ประมาณ ๓ ไร่ ๒ งาน ๑๗ ตารางวาให้แก่กรมศิลปากร เพื่อปรับปรุงเป็นหอศิลป์แห่งชาติ (พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ หอศิลป์)

ภาพที่ ๑ แผนที่โรงกษาปณ์สิทธิการ

* ภัณฑารักษ์ชำนาญการ ฝ่ายพิพิธภัณฑ์เหรียญ ส่วนจัดแสดงทรัพย์สินมีค่าของแผ่นดิน สำนักทรัพย์สินมีค่าของแผ่นดิน

^๑ มนสิณี อรรถวานิช, แนวคิดในการอนุรักษ์บนพื้นฐานการเปลี่ยนแปลงองค์ประกอบกายภาพเมือง: กรณีศึกษา บริเวณถนนข้าวสาร, (วิทยานิพนธ์สถาปัตยกรรมศาสตรมหาบัณฑิต คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๙), หน้า ๗๐.

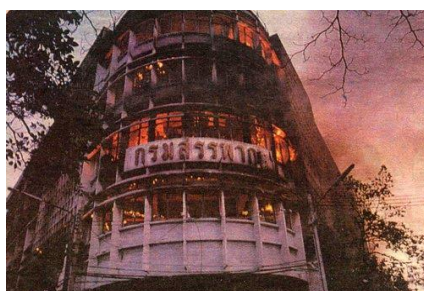
ส่วนพื้นที่โดยรอบโรงกษาปณ์สิทธิการ (พื้นที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติในปัจจุบัน) กระทรวงการคลังได้ใช้ประโยชน์โดยใช้เป็นที่ทำการของหน่วยงานในสังกัด ๒ หน่วยงาน คือ “กรมธนารักษ์” และ “กรมสรรพากร”

ภาพที่ ๒ (ซ้าย) อาคารกรมธนารักษ์ (ขวา) อาคารกรมสรรพากร

อาคารที่ทำการของกรมธนารักษ์ตั้งอยู่ทางทิศเหนือ ด้านวัดชนะสงคราม ประกอบด้วยอาคาร ๒ หลัง สูง ๓ ชั้นและ ๒ ชั้น เชื่อมต่อกัน เป็นที่ทำการของหน่วยราชการภายในกรมธนารักษ์ ได้แก่ สำนักเลขานุการกรม กองคลัง กองจัดประโยชน์ กองที่ราชพัสดุ กองนิติการ และกองแบบแผนและการก่อสร้าง โดยใช้เป็นที่ทำการมาตั้งแต่ พ.ศ.๒๕๐๓ ก่อนจะย้ายที่ทำการมาอยู่ในกระทรวงการคลัง ถนนพระรามที่ ๖ ใน พ.ศ. ๒๕๓๕

ส่วนกลุ่มอาคารทางทิศใต้ ด้านพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ หอศิลป์นั้น เป็นที่ทำการของ “กรมสรรพากร” ซึ่งเดิมใช้เป็นอาคารที่ทำการของ “กรมสรรพสามิต” แต่ด้วยเหตุขัดข้องบางประการกรมสรรพสามิตจำเป็นต้องย้ายที่ทำการไปยังย่านราชวัตร ถนนนครไชยศรี เขตดุสิต และได้ยกที่ทำการให้กรมสรรพากร^๒ โดยกรมสรรพากรได้ใช้อาคารดังกล่าวเป็นสถานที่ทำงานของผู้บริหาร และเป็นที่ตั้งของหน่วยราชการภายในสังกัด เช่น กองอุทธรณ์ กองคดีภาษีอากร กองสืบสวนและประมวลหลักฐาน กองตรวจภาษีอากร กองปฏิบัติการกลาง กองคลัง กองการเจ้าหน้าที่ กลุ่มอาคารเหล่านี้ใช้เป็นที่ทำการของกรมธนารักษ์และกรมสรรพากรยาวนานกว่า ๓๐ ปี

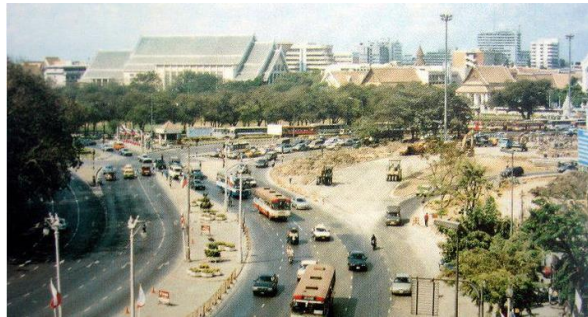
ภาพที่ ๓ อาคารกรมสรรพากรได้รับความเสียหายจากเกิดเหตุการณ์ชุมนุมทางการเมือง

ในวันที่ ๑๗ - ๒๑ พฤษภาคม ๒๕๓๕ บริเวณท้องสนามหลวงและถนนราชดำเนิน เกิดเหตุการณ์ชุมนุมทางการเมือง (พฤษภาทมิฬ) เป็นเหตุให้อาคารกรมสรรพากรและกรมประชาสัมพันธ์ เกิดเพลิงไหม้ ชำรุดเสียหายไม่อาจใช้งานได้ คณะรัฐมนตรีจึงได้มีมติเมื่อวันที่ ๒๙ มิถุนายน ๒๕๓๕ ให้พัฒนาพื้นที่บริเวณดังกล่าว

^๒ กรมสรรพากร, กรมสรรพากร, ที่ระลึกในการเปิดอาคารกรมสรรพากร ๒ กันยายน ๒๕๔๐ (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์กรุงเทพฯ, ๒๕๔๐), หน้า ๔๔.

เป็นสวนสาธารณะ และมอบให้กระทรวงการคลังรับผิดชอบในการจัดทำโครงการพัฒนาพื้นที่ ภายใต้การกำกับดูแลของ “คณะกรรมการจัดทำโครงการพัฒนาพื้นที่บริเวณกรมสรรพากรและกรมประชาสัมพันธ์ (ถนนราชดำเนิน) เป็นสวนสาธารณะ” ซึ่งมีปลัดกระทรวงการคลัง เป็นประธานและมีอธิบดีกรมธนารักษ์เป็นกรรมการและเลขานุการ โดยกรมธนารักษ์ได้จัดจ้างคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยเป็นผู้ออกแบบสวนสาธารณะ บนเนื้อที่ ๑๗ - ๐ - ๐๓ ไร่ และได้รับประทานนามจากสมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ว่า “สวนสันติพร”

ต่อมาในคราวการประชุมคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ ๒๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๓๙ นายบรรหาร ศิลปอาชา นายกรัฐมนตรีในขณะนั้นได้รับพระราชทานพระราชกระแสรับสั่งในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ให้ดำเนินการปรับปรุงแก้ไขระบบการจราจรบริเวณเชิงสะพานสมเด็จพระปิ่นเกล้า และให้ปรับแผนการก่อสร้างสวนสันติพร เป็นการใช้ในราชการของกรมธนารักษ์โดยจัดสร้างเป็น “อาคารพิพิธภัณฑสถานแสดงเหรียญกษาปณ์และจำหน่ายจ่ายแลกเปลี่ยนเหรียญกษาปณ์”^๓

ภาพที่ ๔ การปรับปรุงแก้ไขระบบการจราจรเชิงสะพานพระปิ่นเกล้า ซึ่งกำลังดำเนินการขยายถนนบริเวณที่ตั้งกรมประชาสัมพันธ์และกรมสรรพากรเดิม

โครงการก่อสร้างอาคารพิพิธภัณฑสถานแสดงเหรียญกษาปณ์และจำหน่ายจ่ายแลกเปลี่ยนเหรียญกษาปณ์ “ศาลาธนารักษ์”

ภาพที่ ๕ อาคารสำนักบริหารเงินตรา (กองคลังกลางเดิม) ในพระบรมมหาราชวัง

กรมธนารักษ์ได้รับสนองนโยบายของคณะรัฐมนตรี และพิจารณาเห็นว่า อาคารสำนักบริหารเงินตรา (กองคลังกลางเดิม) ในพระบรมมหาราชวังชำรุด เนื่องจากโครงสร้างอาคารรับน้ำหนักมากเกินไป และที่สำคัญอาคารห้องมั่นคง ๓ ชั้น เกิดการทรุดตัวลงและตัวอาคารมีรอยแตกร้าวอยู่ทั่วไป เนื่องจากต้องรับน้ำหนักเหรียญกษาปณ์ที่เก็บรักษาไว้ในกิจกรรมการรักษาเงินคงคลังและการรักษาเหรียญกษาปณ์หมุนเวียนที่เพิ่มขึ้นเรื่อยๆ ประกอบกับอาคารมีอายุการใช้งานมากกว่า ๑๐๐ ปี ทำให้วัสดุที่ใช้ก่อสร้างเสื่อมคุณภาพความมั่นคงแข็งแรงจึงลดลงด้วย^๔

^๓ หนังสือสำนักเลขานุการคณะรัฐมนตรี ที่ นร ๐๒๑๕/๓๑๙๓ เรื่อง การก่อสร้างสวนสันติพรและเรื่องการสร้างสวนสันติพรและการพัฒนาพื้นที่บริเวณกรมสรรพากรและกรมประชาสัมพันธ์ (ถนนราชดำเนิน) ลงวันที่ ๘ มีนาคม ๒๕๓๙

^๔ บันทึกข้อความ กองแบบแผนและก่อสร้าง ส่วนมาก เรื่องการตรวจสอบห้องมั่นคง สำนักบริหารเงินตรา (กองคลังกลาง) ลงวันที่ ๒๘ สิงหาคม ๒๕๔๑

อีกทั้งศาลาเครื่องราชอิสริยยศ เครื่องราชอิสริยาภรณ์ และเหรียญกษาปณ์ ซึ่งเป็นพิพิธภัณฑ์ที่อยู่ในความดูแลของ กรมธนารักษ์ โดยจัดแสดงเหรียญกษาปณ์ไทยและเงินตราโบราณ เปิดให้เข้าชมมาตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๑๙ มีพื้นที่คับแคบ ไม่สามารถรองรับนักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวต่างประเทศที่เข้าชมการจัดแสดงเป็นจำนวนมาก กรมธนารักษ์จึงได้จัดทำ “โครงการก่อสร้างอาคารพิพิธภัณฑ์แสดงเหรียญกษาปณ์และจำหน่ายจ่ายแลกเหรียญกษาปณ์ “ศาลาธนารักษ์” ขึ้น ในพื้นที่บริเวณ กรมสรรพากรเดิม

ภาพที่ ๖ ศาลาเครื่องราชอิสริยยศ เครื่องราชอิสริยาภรณ์ และเหรียญกษาปณ์

รูปแบบอาคารพิพิธภัณฑ์แสดงเหรียญกษาปณ์และจำหน่ายจ่ายแลกเหรียญกษาปณ์ “ศาลาธนารักษ์” นั้น กรมธนารักษ์ได้จัดจ้างจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยเป็นผู้ออกแบบโดยมีรองศาสตราจารย์ ดร.วีระ สัจจะกุล เป็นผู้ประสานงานในการออกแบบอาคาร โดยออกแบบอาคารให้มีสถาปัตยกรรมที่สอดคล้องกลมกลืนกับ พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ หอศิลป์ ซึ่งเป็นอาคารอนุรักษ์ในพื้นที่และสอดคล้องกับกฎหมายควบคุมการก่อสร้างอาคารในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์ โดยปรับลดพื้นที่ก่อสร้างตามมติคณะรัฐมนตรี เหลือเนื้อที่ประมาณ ๑๓ - ๓ - ๔๙ ไร่ ซึ่งสำนักงบประมาณเห็นชอบในรูปแบบของอาคาร พร้อมทั้งอนุมัติวงเงินค่าก่อสร้าง จำนวน ๓๕๘,๕๘๐,๕๐๐ บาท และว่าจ้างให้บริษัท เนาวรัตน์พัฒนาการ จำกัด (มหาชน) เป็นผู้ดำเนินการก่อสร้างและเริ่มส่งมอบพื้นที่ เพื่อดำเนินการก่อสร้าง เมื่อวันที่ ๑๐ มกราคม ๒๕๔๐^๕ และคาดว่าจะการก่อสร้างจะแล้วเสร็จภายในวันที่ ๙ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๓

โครงการก่อสร้างอาคารพิพิธภัณฑ์แสดงเหรียญกษาปณ์และจำหน่ายจ่ายแลกเหรียญกษาปณ์ “ศาลาธนารักษ์” กำหนดให้มีการก่อสร้างอาคาร จำนวน ๓ หลัง คือ

๑. อาคาร ๓ ชั้น ด้านถนนจักรพงษ์ จำนวน ๑ หลัง สำหรับเป็นอาคารพิพิธภัณฑ์แสดงเหรียญกษาปณ์
๒. อาคาร ๒ ชั้น ด้านหลังพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ หอศิลป์ จำนวน ๑ หลัง สำหรับรองรับส่วนราชการ และเจ้าหน้าที่กองคลังกลาง และกองเครื่องราชอิสริยยศและเหรียญกษาปณ์ (ในขณะนั้น) และชั้นใต้ดินเพื่อจอดรถ
๓. อาคารหอประชุม ๒ ชั้น ด้านหลังพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ หอศิลป์ จำนวน ๑ หลัง

โดยมีการจัดแบ่งพื้นที่ภายในโครงการออกเป็น ๓ ส่วน คือ

๑. พื้นที่อาคารพิพิธภัณฑ์ เนื้อที่ประมาณ ๔ - ๑ - ๗๖.๑๒ ไร่
๒. พื้นที่พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ หอศิลป์ (ซึ่งมีอยู่เดิม) เนื้อที่ประมาณ ๓ - ๓- ๘๕ ไร่
๓. พื้นที่ว่างหรือพื้นที่สีเขียวรอบโครงการประมาณ ๒ - ๑ - ๔๔ ไร่ (ที่ว่างด้านข้างพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ หอศิลป์ ๑ - ๐ - ๐๐ ไร่ และด้านหน้าติดถนนจักรพงษ์ ๑ - ๑ - ๔๔ ไร่)

^๕ หนังสือกรมธนารักษ์ ด่วนที่สุด ที่ กค ๐๔๐๗ / ๑๒๘๕ เรื่อง โครงการก่อสร้างอาคารของกรมธนารักษ์ ในเขตพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์ ลงวันที่ ๑๙ มีนาคม ๒๕๔๐

การพิจารณาจากคณะกรรมการโครงการกรุงรัตนโกสินทร์

เนื่องจากโครงการจัดสร้างเป็นอาคารพิพิธภัณฑ์แสดงเหรียญกษาปณ์และจำหน่ายจ่ายแลกเปลี่ยนเหรียญกษาปณ์ “ศาลานารักษ์” ดำเนินการก่อสร้างอยู่ในบริเวณพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์ซึ่งอยู่ในความดูแลของคณะกรรมการโครงการกรุงรัตนโกสินทร์ (คณะกรรมการอนุรักษ์และพัฒนากรุงรัตนโกสินทร์และเมืองเก่า) กรมธนารักษ์จึงได้ประสานข้อมูลและรายละเอียดเกี่ยวกับโครงการจัดสร้างเป็นอาคารพิพิธภัณฑ์สำหรับพิจารณา เพื่อให้การดำเนินโครงการสอดคล้องกับนโยบายของรัฐ และในการประชุมคณะกรรมการโครงการกรุงรัตนโกสินทร์ ครั้งที่ ๕/๒๕๔๐ เมื่อวันที่ ๒๙ สิงหาคม ๒๕๔๐ ได้พิจารณาหุ่นจำลองโครงการ (Model) อาคารพิพิธภัณฑ์ฯ และรายละเอียดโครงการแล้ว มีความเห็นว่า การใช้ประโยชน์ของอาคารในโครงการดังกล่าว ไม่สอดคล้องกับแนวนโยบายการใช้ที่ดินบริเวณกรุงรัตนโกสินทร์ชั้นใน ข้อที่ ๑, ๒ และ ๓ คือ

ข้อที่ ๑ ในบริเวณกรุงรัตนโกสินทร์ชั้นในควรห้ามมิให้มีการประกอบอุตสาหกรรม สำหรับการหัตถกรรม และโรงงานทุกชนิดที่อาจก่อให้เกิดอันตรายด้านอัคคีภัยและมีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ไม่ควรอนุญาตให้อยู่ในบริเวณนี้

ข้อที่ ๒ การพาณิชยกรรมในบริเวณกรุงรัตนโกสินทร์ชั้นในจะต้องอยู่ในจำนวนจำกัด เพียงเพื่อการบริการชุมชนในบริเวณดังกล่าวเท่านั้น

ข้อที่ ๓ ห้ามมิให้ก่อสร้างอาคารที่อยู่อาศัยทุกประเภท ทั้งในภาครัฐและภาคของเอกชน^๖ และมาตรการควบคุมการก่อสร้างอาคาร และกิจกรรมภายในบริเวณกรุงรัตนโกสินทร์ชั้นใน และชั้นนอก รวมถึงบริเวณฝั่งธนบุรีตรงข้ามกรุงรัตนโกสินทร์ กล่าวคือ การใช้ประโยชน์ของอาคารเป็นที่จำหน่ายจ่ายแลกเปลี่ยนเหรียญกษาปณ์ใหม่ที่จัดเก็บเหรียญกษาปณ์ใหม่ และเป็นสถานที่ทำงานของเจ้าหน้าที่กรมธนารักษ์ ซึ่งกิจกรรมทั้งหมดจะนำมาซึ่งความหนาแน่นแออัด ทั้งยวดยานและผู้คนที่มาติดต่อราชการ รวมทั้งเป็นการเพิ่มความรุนแรงแก้ปัญหาการจราจรติดขัดในบริเวณนี้ ซึ่งปัจจุบันอยู่ในสภาพวิกฤตอยู่แล้ว และที่ประชุมได้มีข้อเสนอแนะให้กรมธนารักษ์ใช้พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ หอศิลป์เป็นสถานที่จัดแสดงเหรียญกษาปณ์แทน และมีมติให้กรมธนารักษ์ทบทวนแผนการดำเนินโครงการเสียใหม่และนำเสนอคณะกรรมการ เพื่อพิจารณาอีกครั้ง^๗

ต่อมานายปรีดี บุญยัง อธิบดีกรมธนารักษ์ได้มีหนังสือแจ้งความประสงค์ที่จะดำเนินโครงการก่อสร้างอาคารพิพิธภัณฑ์แสดงเหรียญกษาปณ์และจำหน่ายจ่ายแลกเปลี่ยนเหรียญกษาปณ์ “ศาลานารักษ์” โดยมีเหตุผลความจำเป็น โดยสรุปดังนี้

๑. เพื่อเป็นการอนุรักษ์พื้นที่ทางประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับกรมธนารักษ์ เนื่องจากพื้นที่ดำเนินโครงการเป็นที่ตั้งโรงกษาปณ์ ที่ผลิตเหรียญกษาปณ์มาตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ ๕ ก่อนจะเลิกไปใน พ.ศ. ๒๕๑๑ และใช้ประโยชน์เป็นพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ หอศิลป์

^๖ หนังสือกระทรวงการกระทรวงวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม เรื่อง มติคณะกรรมการโครงการกรุงรัตนโกสินทร์ เรื่องแนวนโยบายการใช้ที่ดินบริเวณกรุงรัตนโกสินทร์ชั้นในและข้อเสนอการกำหนดนโยบายการใช้ที่ดินบริเวณริมแม่น้ำเจ้าพระยาฝั่งธนบุรีตามข้ามบริเวณกรุงรัตนโกสินทร์ชั้นใน ลงวันที่ ๒๘ สิงหาคม ๒๕๒๔

^๗ สำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม กระทรวงวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม, เอกสารประกอบการประชุมคณะกรรมการโครงการกรุงรัตนโกสินทร์ ครั้งที่ ๓/๒๕๔๑ วันพฤหัสบดีที่ ๒๓ เดือนเมษายน พ.ศ.๒๕๔๑ (เอกสารอัดสำเนา)

๒. เพื่อรองรับส่วนราชการและเจ้าหน้าที่สำนักบริหารเงินตรา กรมธนารักษ์ (กองคลังกลางและกองเครื่องราชอิสริยยศและเหรียญกษาปณ์ ในพระบรมมหาราชวัง)

๓. ได้รับอนุมัติงบประมาณและลงนามในสัญญาว่าจ้างกับเอกชนเรียบร้อยแล้ว และเนื่องจากพื้นที่โครงการตั้งอยู่ในบริเวณกรุงรัตนโกสินทร์ชั้นนอก จึงไม่มีผลกระทบต่อนโยบายการใช้ที่ดินในบริเวณกรุงรัตนโกสินทร์ชั้นในแต่ประการใด^๕

ต่อมาในการประชุมคณะกรรมการโครงการกรุงรัตนโกสินทร์ครั้งที่ ๓ /๒๕๔๑ เมื่อวันที่ ๒๓ เมษายน ๒๕๔๑ ที่ประชุมได้นำโครงการก่อสร้างอาคารพิพิธภัณฑ์จัดแสดงเหรียญกษาปณ์ฯ เข้าพิจารณาอีกครั้งหนึ่ง ซึ่งในขณะนั้นกรมธนารักษ์ได้ดำเนินการก่อสร้างอาคารหลังที่ ๑ ในส่วนของชั้นที่ ๒ และอาคารหลังที่ ๒ กำลังก่อสร้างในส่วนของชั้นใต้ดิน ในการประชุมครั้งนี้ ที่ประชุมได้มีข้อคิดเห็นโดยสรุป คือ โครงการจัดสร้างอาคารพิพิธภัณฑ์ฯ ไม่สอดคล้องกับแผนนโยบายการใช้ที่ดินในบริเวณกรุงรัตนโกสินทร์ รวมทั้งเป็นโครงการที่มีได้ดำเนินการตามมติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ ๑๐ ตุลาคม ๒๕๒๑ กรมธนารักษ์ได้ดำเนินการก่อสร้างอาคารโดยที่คณะกรรมการฯ ยังมิได้พิจารณาให้ความเห็นชอบ อีกทั้งอาคารที่กำหนดไว้ในผังการก่อสร้างตั้งประดิษฐานอาคารพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ หอศิลป์ ในลักษณะโอบล้อมโดยรอบ ซึ่งเป็นการทำลายคุณค่าและทัศนียภาพของโบราณสถาน จึงขอให้รวบรวมข้อมูลรายละเอียดต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น ประมาณการค่าเสียหาย ด้านงบประมาณหาระงับหรือยกเลิกโครงการ การขึ้นทะเบียนโบราณสถานหรือระวางแนวเขตโบราณสถานอาคารพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ หอศิลป์ เพื่อพิจารณา

ต่อมาในการประชุมคณะกรรมการโครงการกรุงรัตนโกสินทร์ครั้งที่ ๕/๒๕๔๑ เมื่อวันที่ ๑๗ กันยายน ๒๕๔๑ ในขณะนั้นอาคาร ๓ ชั้น ด้านถนนจักรพงษ์ดำเนินการก่อสร้างแล้วเสร็จ ส่วนอาคารอื่นๆ กรมธนารักษ์ได้ขอให้ผู้รับจ้างชะลอการก่อสร้างไว้ก่อน โดยสำนักงบประมาณได้ประมาณการค่าเสียหายเฉพาะในส่วนที่เกิดขึ้น หากมีการระงับหรือยกเลิกโครงการฯ ไว้ถึง ๘๘,๒๔๖,๖๘๘ บาท ส่วนค่าเสียหายอื่น กรมธนารักษ์ยังไม่สามารถแจ้งได้ ส่วนกรมศิลปากรนั้นแจ้งว่า การก่อสร้างอาคารพิพิธภัณฑ์มิได้รบกวนแนวเขตโบราณสถานที่เหมาะสมไว้ แต่มีข้อสังเกตว่าอาคารบางหลังนั้นตั้งประดิษฐานกับอาคารพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ หอศิลป์ เป็นอย่างมาก คณะกรรมการจึงมีมติให้ผู้แทนไปตรวจสอบข้อเท็จจริง และพิจารณาแนวทางแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น

หลังจากที่ตัวแทนคณะกรรมการโครงการกรุงรัตนโกสินทร์ ประกอบด้วยนางลีนา เจริญศรี รองอธิบดีกรมธนารักษ์ นางตรึงใจ บุรณะสมภพ อธิการบดีมหาวิทยาลัยศิลปากร นายเทิดเกียรติ ศักดิ์คำดวง นายกสมาคมนักผังเมืองไทย นายประสงค์ เอี่ยมอนันต์ นายมานิตย์ ศิริวรรณ ผู้ช่วยเลขานุการคณะกรรมการฯ นางศิริพร นันทา ผู้ช่วยเลขานุการคณะกรรมการฯ พร้อมด้วยเจ้าหน้าที่กรมธนารักษ์ เดินทางเข้าตรวจสอบพื้นที่โครงการในวันที่ ๒๕ กันยายน ๒๕๔๑ และได้ร่วมกันปรึกษา โดยมีข้อคิดเห็นเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาคาร ส่วนหน้า ด้านถนนจักรพงษ์ ๓ ชั้น ที่สร้างเสร็จเรียบร้อยแล้ว พร้อมนำเสนอคณะกรรมการโครงการกรุงรัตนโกสินทร์ และในการประชุมคณะกรรมการฯ ครั้งที่ ๑/๒๕๔๒ วันที่ ๑๘ มีนาคม ๒๕๔๒ ที่ประชุมมีมติให้กรมธนารักษ์ยกเลิกโครงการก่อสร้างพิพิธภัณฑ์จัดแสดงเหรียญกษาปณ์ฯ สำหรับอาคารส่วนหน้าด้านถนนจักรพงษ์ ที่ก่อสร้างเสร็จแล้วนั้น ขอให้กรมธนารักษ์พิจารณาจัดทำรูปแบบรายละเอียด ข้อเปรียบเทียบความคุ้มค่าและงบประมาณ ใน ๒ กรณี คือ

^๕ หนังสือกรมธนารักษ์ ด่วนที่สุด ที่ กค ๐๔๐๗/๘๗๐๐ ลงวันที่ ๒๑ ตุลาคม ๒๕๔๐ เรื่อง โครงการก่อสร้างอาคารพิพิธภัณฑ์จัดแสดงเหรียญกษาปณ์ฯ

๑. ปรับรูปแบบอาคารที่ก่อสร้างไว้แล้วให้มีขนาดเล็กลง โดยตัดความยาวช่วงหน้าของอาคารบางส่วนออก และแก้ไขพื้นที่ชั้นล่างให้เปิดโล่ง รวมทั้งปรับปรุงสภาพภูมิทัศน์ในบริเวณโครงการให้มีความร่มรื่น

๒. รื้อถอนอาคารที่ดำเนินการไว้ และปรับปรุงสภาพภูมิทัศน์ทั้งบริเวณให้มีความร่มรื่น แล้วนำเสนอคณะกรรมการพิจารณา

ต่อมา นายมานิต วิทยาเต็ม อธิบดีกรมธนารักษ์ ได้มีหนังสือยืนยันความจำเป็นในการใช้พื้นที่เพื่อดำเนินการการก่อสร้างอาคารพิพิธภัณฑ์แสดงเหรียญกษาปณ์ฯ และไม่สามารถปรับปรุงรูปแบบอาคารที่ก่อสร้างไว้แล้วให้มีขนาดเล็กลง โดยการตัดความยาวช่วงหน้าของอาคารบางส่วนออกและแก้ไขพื้นที่ชั้นล่างให้เปิดโล่งได้ เนื่องจากการก่อสร้างอาคารใช้ระบบคอนกรีตอัดแรงแบบ POST – TENSION SLAB ซึ่งเป็นระบบพื้นลวดรับแรงดึงสูง เป็นพื้นเดียวตลอดความยาวของอาคาร การตัดลดบางส่วนลงจะส่งผลกระทบต่อโครงสร้างและความมั่นคงของอาคาร หากโครงการนี้ดำเนินต่อไป จะเป็นผลดีต่อทางราชการ โดยกรมธนารักษ์จะพยายามรักษารูปแบบให้มีความกลมกลืนกับอาคารโบราณสถาน รวมทั้งปรับปรุงสภาพภูมิทัศน์ให้สอดคล้องกับบรรยากาศของเมืองเก่าให้มากที่สุด^๙ แต่อย่างไรก็ตามที่ประชุมคณะกรรมการฯ ครั้งที่ ๓/๒๕๔๒ เมื่อวันที่ ๒๙ กันยายน ๒๕๔๒ มีมติให้กรมธนารักษ์ยกเลิกโครงการฯ สำหรับอาคาร ๓ ชั้น ส่วนหน้าด้านถนนจักรพงษ์นั้นขอให้พิจารณาใช้ประโยชน์เป็นพิพิธภัณฑ์แสดงเหรียญกษาปณ์ รวมทั้งปรับปรุงสภาพภูมิทัศน์โดยรอบให้ร่มรื่นสวยงามต่อไป

กรมธนารักษ์จึงได้ใช้อาคาร ๓ ชั้น ด้านถนนจักรพงษ์ เป็นที่ทำการของสำนักบริหารเงินตรา สำหรับเก็บรักษาเหรียญกษาปณ์ เหรียญที่ระลึก และเหรียญที่ระลึกประดับแพรแถบ รับ จ่าย นำส่ง ตรวจสอบเงินคงคลังของทางราชการ พร้อมทั้งจ่าย แลก และรับคืนเหรียญกษาปณ์หมุนเวียน เหรียญกษาปณ์ที่ระลึกแก่ประชาชนทั่วไป

ภาพที่ ๗ อาคารสำนักบริหารเงินตรา (เดิม)

แต่เนื่องด้วยตัวอาคารได้รับการออกแบบสำหรับใช้เป็นพิพิธภัณฑ์ จึงมิได้จัดสร้างห้องมั่นคงไว้เพื่อเก็บรักษาเหรียญกษาปณ์ สำนักบริหารเงินตราได้แก้ปัญหาโดยการดัดแปลงห้องปฏิบัติงานมาเป็นห้องมั่นคงแทน ทำให้เกิดการทรุดตัวของอาคาร และมีรอยแตกร้าวเป็นทางยาว เนื่องจากโครงสร้างของอาคารไม่สามารถรับน้ำหนักของเหรียญกษาปณ์ที่เก็บรักษาไว้เป็นจำนวนมากได้ นอกจากนี้พื้นที่การให้บริการรับแลก - จ่ายแลก

^๙ หนังสือกรมธนารักษ์ ด่วนที่สุด ที่ กค ๐๔๑๘/๒๕๐๘ เรื่อง โครงการก่อสร้างอาคารพิพิธภัณฑ์แสดงเหรียญกษาปณ์และจำหน่ายแลกเหรียญกษาปณ์ ลงวันที่ ๒๒ เมษายน ๒๕๔๒

เหรียญกษาปณ์มีความคับแคบ แออัด ไม่สามารถนำอุปกรณ์ที่ทันสมัยมาใช้ในการปฏิบัติงานได้ เกิดความไม่สะดวกในการปฏิบัติงานและการให้บริการประชาชน^{๑๐} กรมธนารักษ์จึงมีโครงการที่จะย้ายสำนักบริหารเงินตราไปอยู่ในพื้นที่สำนักกษาปณ์ รัชสิต เนื่องจากภารกิจด้านการบริหารเงินตราและด้านกษาปณ์เป็นกระบวนการงาน ที่เชื่อมโยงและสัมพันธ์กัน การปฏิบัติงานในพื้นที่เดียวกัน จะทำให้กระบวนการด้านเหรียญกษาปณ์ครบวงจร สามารถบูรณาการงาน และลดขั้นตอนการขนส่ง

พิพิธภัณฑ์เหรียญในปัจจุบัน

ต่อมากระทรวงการคลังมีนโยบายให้มีการจัดสร้างพิพิธภัณฑ์เฉพาะทางเกี่ยวกับเงินตรา เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ด้านประวัติศาสตร์ เศรษฐกิจ และสังคมของประเทศ กรมธนารักษ์ได้รับสนองนโยบายดังกล่าวโดยได้จัดสร้าง “พิพิธภัณฑ์เหรียญ” ขึ้น เพื่อจัดแสดงเงินตราโบราณ เหรียญกษาปณ์ เหรียญที่ระลึกเงินตราต่างประเทศ และเผยแพร่ภารกิจของกรมธนารักษ์ด้านการผลิตเหรียญกษาปณ์ การอนุรักษ์เงินตราโบราณ และเป็นแหล่งเรียนรู้เฉพาะด้านเหรียญกษาปณ์และเงินตราสำหรับผู้สนใจ นักสะสม เยาวชน และประชาชนทั่วไป นอกจากนี้ยังเป็นพื้นที่สร้างสรรค์ (Creative Space) สำหรับนักสะสมเหรียญและผู้สนใจทั่วไป ตลอดจนการจัดนิทรรศการและกิจกรรมที่เกี่ยวกับเหรียญกษาปณ์ ซึ่งสอดคล้องกับแผนบริหารจัดการที่ราชพัสดุ เป้าหมาย ๕ ปี (พ.ศ. ๒๕๕๙ – ๒๕๖๓) ของกรมธนารักษ์ มิติด้านอนุรักษ์ เพื่อเป็นศูนย์การเรียนรู้ สืบสานวัฒนธรรมชุมชน

กรมธนารักษ์ได้พิจารณาเห็นว่า อาคารสำนักบริหารเงินตรา ถนนจักรพงษ์ ซึ่งตั้งอยู่ภายในเกาะรัตนโกสินทร์อันเป็นพื้นที่เขตท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมมีความเหมาะสมสำหรับจัดสร้างพิพิธภัณฑ์ จึงได้ย้ายสำนักบริหารเงินตราไปอยู่ภายในพื้นที่สำนักกษาปณ์ รัชสิต และปรับเปลี่ยนรูปแบบอาคาร ภูมิทัศน์ภายนอกให้เป็นพิพิธภัณฑ์ที่สวยงามและทันสมัย โดยใช้งบประมาณดำเนินการภายใต้แผนปฏิบัติการไทยเข้มแข็ง ๒๕๕๕ ตามมติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ ๒๕ ธันวาคม ๒๕๕๕ และเงินงบประมาณแผ่นดิน รวมวงเงินทั้งสิ้น ๓๓๙,๒๔๘,๘๕๐ บาท และเริ่มดำเนินโครงการตั้งแต่ปีงบประมาณ ๒๕๕๖ – ๒๕๖๑

ภาพที่ ๘ นายกิตติรัตน์ ณ ระนอง รองนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง นางสาวศันสนีย์ นาคพงศ์ ที่ปรึกษารัฐมนตรีว่าการกระทรวงการคลัง และนายอารีพงศ์ ภู่ชอุ่ม ปลัดกระทรวงการคลัง ร่วมพิธีบวงสรวงโครงการพิพิธภัณฑ์เหรียญ ณ สำนักบริหารเงินตรา เขตพระนคร กรุงเทพฯ เมื่อวันที่ ๒๖ สิงหาคม ๒๕๕๖

^{๑๐} ขวลิต พุฒพิสุทธิ, การดำเนินงานของสำนักบริหารเงินตรา กรมธนารักษ์, (การศึกษาอิสระหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (รัฐศาสตร์) มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๕๖), หน้า ๘๒.

ภาพที่ ๙ อาคารพิพิธภัณฑ์เหรียญ

การออกแบบพิพิธภัณฑ์และรูปแบบการจัดแสดงภายในพิพิธภัณฑ์นั้น กรมธนารักษ์ได้ตระหนักถึงความสำคัญผู้เข้าชมทุกคน ทุกเพศ ทุกวัย ทุกสภาพร่างกาย ทั้งผู้สูงอายุ ผู้พิการ จึงได้นำแนวคิดอารยสถาปัตย์ (Universal Design) มาใช้ประกอบการออกแบบพิพิธภัณฑ์ เช่น พื้นที่ห้องจัดแสดงกว้างเพียงพอสำหรับผู้ใช้รถเข็น คำบรรยายอักษรเบรลล์ แบบจำลองที่สามารถสัมผัสได้สำหรับผู้พิการทางสายตา ระดับความสูงของวัตถุจัดแสดง รวมถึงสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ

การนำเสนอเนื้อหาและการจัดแสดงอยู่ภายใต้แนวความคิด “วิถีแห่งเงินตรา สืบล้ำค่าของแผ่นดิน” โดยแสดงรายละเอียด ความสำคัญ ความหมาย พัฒนาการ รวมถึงบทบาทต่างๆ ของเหรียญในสังคมไทย ตลอดจนจัดแสดงเหรียญนานาชาติที่สะท้อนให้เห็นประวัติศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรมของแต่ละประเทศ และจัดแสดงเหรียญที่ผลิตด้วยเทคนิคพิเศษต่างๆ ซึ่งการจัดแสดงในแต่ละส่วนนั้นเน้นการจัดแสดงด้วยสื่อและเทคโนโลยีการจัดแสดงที่ทันสมัยและสร้างปฏิสัมพันธ์กับผู้เข้าชม เป็นการดึงดูดให้ผู้เข้าชมพิพิธภัณฑ์เข้าไปเรียนรู้และเกิดความพึงพอใจในการเข้าชม โดยเปิดให้เข้าชมตั้งแต่วันที่ ๑ สิงหาคม ๒๕๕๗ เป็นต้นมา

พิพิธภัณฑ์เหรียญ ตั้งอยู่ในพื้นที่เกาะรัตนโกสินทร์ ใกล้กับคลองคูเมืองเดิม ซึ่งเป็นย่านที่มีความโดดเด่นทางวัฒนธรรม มาตั้งแต่ต้นกรุงรัตนโกสินทร์ โดยถูกใช้เป็นที่ตั้งของวังเจ้านายกลุ่มวังหน้า ต่อมาเมื่อมีการปรับปรุงบ้านเมืองให้ทันสมัยทัดเทียมกับนานาอารยประเทศ พื้นที่บริเวณนี้จึงได้ปรับเปลี่ยนให้เป็นที่ตั้งของสถานที่ราชการอันมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งต่อระบบเศรษฐกิจของประเทศ นั่นคือโรงพยาบาลศิริการ แห่งที่สาม ซึ่งได้ใช้ประโยชน์ยาวนานมากกว่า ๗๐ ปี และได้ใช้ประโยชน์ต่อเนื่องในกิจการเกี่ยวกับหมุนเวียนแลกเปลี่ยนเงินตรา ปัจจุบันพื้นที่แห่งนี้ได้ปรับบทบาทการใช้งานในลักษณะแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมด้านเงินตรา

บรรณานุกรม

หนังสือ

กรมสรรพากร. กรมสรรพากร. ที่ระลึกในการเปิดอาคารกรมสรรพากร ๒ กันยายน ๒๕๔๐. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์กรุงเทพฯ. ๒๕๔๐.

ชวลิต พุฒพิสุทธิ์. การดำเนินงานของสำนักบริหารเงินตรา กรมธนารักษ์. การศึกษาอิสระหลักสูตรปริญญา ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (รัฐศาสตร์) มหาวิทยาลัยรามคำแหง. ๒๕๔๖.

มนสิณี อรรถวานิช. แนวคิดในการอนุรักษ์บนพื้นฐานการเปลี่ยนแปลงองค์ประกอบกายภาพเมือง: กรณีศึกษา บริเวณถนนข้าวสาร. วิทยานิพนธ์สถาปัตยกรรมศาสตรมหาบัณฑิต คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ๒๕๔๙.

สำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม กระทรวงวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม. เอกสาร ประกอบการประชุมคณะกรรมการโครงการกรุงรัตนโกสินทร์ ครั้งที่ ๓/๒๕๔๑ วันพฤหัสบดีที่ ๒๓ เดือนเมษายน พ.ศ.๒๕๔๑ (เอกสารอัดสำเนา)

เอกสารทางราชการ

บันทึกข้อความ กองแบบแผนและก่อสร้าง ด่วนมาก เรื่องการตรวจสอบห้องมั่นคง สำนักบริหารเงินตรา (กองคลังกลาง) ลงวันที่ ๒๘ สิงหาคม ๒๕๔๑

หนังสือกรมธนารักษ์ ด่วนที่สุด ที่ กค ๐๔๐๗ / ๑๒๘๕ เรื่องโครงการก่อสร้างอาคารของกรมธนารักษ์ในเขตพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์ ลงวันที่ ๑๙ มีนาคม ๒๕๔๐

หนังสือกรมธนารักษ์ ด่วนที่สุด ที่ กค ๐๔๐๗/๘๗๐๐ ลงวันที่ ๒๑ ตุลาคม ๒๕๔๐ เรื่อง โครงการก่อสร้าง อาคารพิพิธภัณฑ์แสดงเหรียญกษาปณ์ฯ

หนังสือกรมธนารักษ์ ด่วนที่สุด ที่ กค ๐๔๑๘/๒๔๐๘ เรื่อง โครงการก่อสร้างอาคารพิพิธภัณฑ์แสดงเหรียญ กษาปณ์และจำหน่ายจ่ายแลกเปลี่ยนเหรียญกษาปณ์ ลงวันที่ ๒๒ เมษายน ๒๕๔๒

หนังสือกระทรวงกระทรวงวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม เรื่อง มติคณะกรรมการโครงการกรุง รัตนโกสินทร์ เรื่องแนวนโยบายการใช้ที่ดินบริเวณกรุงรัตนโกสินทร์ชั้นในและข้อเสนอการกำหนด นโยบายการใช้ที่ดินบริเวณริมแม่น้ำเจ้าพระยาฝั่งธนบุรีตามข้ามบริเวณกรุงรัตนโกสินทร์ชั้นใน ลงวันที่ ๒๘ สิงหาคม ๒๕๒๔

หนังสือสำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี ที่ นร ๐๒๑๕/๓๑๙๓ เรื่อง การก่อสร้างสวนสันติพรและ เรื่องการ สร้างสวนสันติพรและการพัฒนาพื้นที่บริเวณกรมสรรพากรและกรมประชาสัมพันธ์ (ถนนราช ดำเนิน) ลงวันที่ ๘ มีนาคม ๒๕๓๙

สัมภาษณ์

นางสาวสมใจ พุกจำปา ข้าราชการบำนาญ กรมธนารักษ์ วันที่ ๒๐ กันยายน ๒๕๖๑